
===== Benim Dinim Bana =====

:date: 2014-11-23 02:18:14 +0200

.. :Author: Emin Reşah .. :Date: 12481

İnsanın büyümesi herhalde ne kadar izafi bir dünyada yaşadığını öğrenmesiyle başlıyor. Bildiği tüm doğruların herkesçe paylaşıldığını düşünürken, büyüdükçe herkesin paylaşabileceği hiçbir *doğrunun* olmadığını görüyor.

Dinî doğrular da böyle. Ufakken bu doğrulardan en ufak bir şüphe duymuyor, şüpheyle tanışmak onun için hayli zor bir süreç. Kimisi bu tanışmayı mümkün olduğunca ertelemek adına her tür zihinsel hokkabazlığa başvuruyor. Temennilerinin *gerçek* olması adına, gerçeği eğip bükmeye yelteniyor. *Gerçek* insanın zihnine sığamayacak kadar çetrefil ve bu karmaşıklığı kendi temennilerinin *gerçek* olduğunu iddia etmek için kullanıyor.

Dini literatürün kendine has bir dili var, anlattıklarını *tartışmasız* sunması bu dilin parçası. Bunun ardına geçip, ele aldığı meselelerin hemen hepsinin tartışmalı olabileceğini görmek, insanı *peki bu-radaki gerçek nedir?* sorusuyla tanıştırıyor. Dindarlar vahiy hakkında tartışıyor ve bunu vahiyle ilgili *gerçek* ellerindeymiş gibi yapıyorlar, mamafih böyle bir gerçek, ancak o vahyin muhatabında $\emptyset$ mevcuttu ve o da, 632'deki vefatının üzerinden bindört yüz seneye yakın zaman geçtiği için bu tartışmalara doğrudan katılmıyor. Hadisleri de vahiy kadar, belki ondan daha çok tartışma odağı olduğu için meselelerin özüne dair bir çözüm sunmuyor.

Şimdi burada daha önceden yaptığım bir terminolojik ayrımı zikretmem gerek. Uzun zamandır *Hakikat* ve *Gerçek*'i farklı anlamlarda kullanırım. *Hakikat* birdir, bölünmez, paylaşılmaz ve bu sebeple bilinmez, sadece *olunur*. Kelimeler onu ifade edemez, çünkü *bilgi*, bilen ve bilinen arasında bir ayrılıktan doğar; ancak *Hakikat*, böyle bir ayrılıktan varestedir. Yani bir insan *size Hakikat'i anlatayım* dediğinde, ondan *ayrı* olduğunu söylemektedir ve bu sebeple söylediği (benim kullandığım anlamda) *Hakikat* değildir.

Gerçek ise, algılarımızın insicamına (coherence) dayanan bir örgüdür. Algıladığımız şeylerin birbiriyle insicamlı olduğuna, birbirini tamamlayıp, uyum içinde olduğuna şahitsek, bilgimizin *Gerçek* olduğuna da şahitiz. *Gerçek* ifade edilebilir, bir parçası da olsa anlaşılabilir. Yukarıda *Gerçek* dediğim yerde, işte bu *Gerçek*'ten bahsediyorum, yani *vahyin Hakikati*'nin ne olduğunu zaten bilmiyoruz, ancak *vahiyle ilgili gerçekler* konusu da bilenlerce tartışmaya açık.

Böyle bir tartışmanın *olabilmesi* bile, söylenenlerin *mutlak* olmadığını gösterir. İçeriğin doğruluğu veya yanlışlığı bir kenara, insanın vahyin anlattığı *Gerçek*'i tartışabiliyor olması, onun mesela bir ağacın yapraklarının yeşil olması gibi, insanların doğrudan algıladığı bir bilgiden farklı türde olduğunu gösterir. *Kitab-ı Hakim*'in sunduğu bilginin, *lisana* olan bağlılığı, tartışmaların nihayetinin olmayışının da önemli bir tarafıdır.

Bu meseleye bakışta iki temel anlayış söz konusu olabilir. Birincisi, *Kur'an lisana bağlı, lisan Hakikat'i*

---

taşıyamaz, o halde Kur'an Hakikat'i taşıyamaz deyip, onu tamamen reddedebiliriz. İkincisi ise *Gerçek* ve *Hakikat*'in arasında bir ilişki olduğunu kabul eder, Gerçek'in insanları *Hakikat*'e yönelten, *Hakikat* *olduran* bir tarafı olduğunu ve Kur'an'ın da *Gerçek*'i bu açıdan ele aldığını kabul edebiliriz.

Tahmin edileceği üzere bu ikincisi tarafındayım. Yine de bunun temelde bir iman meselesi olduğunu, iman etmeyen için Hakikat'in hiç bir şekilde Gerçek'le alakası olmayacağını, Gerçek'i *tek Hakikat* görenin, *kainatın bizatihi Hakikat* olduğunu düşüneceğinin farkındayım. Günümüzdeki dindışı düşüncenin temelini böyle bir eşitlik olduğunu kabul edebiliriz. Buradaki asıl konumuz bu olmadığı için diğer yolu, yani Gerçek'in Hakikat'e *yönlendirdiğini* kabul edip devam edeceğiz.

Gerçek'in Hakikat'e yönelttiğine iman etmek, Gerçek konusunda doğrudan bir çözüm sunmaz. Çünkü Gerçek, insicam, algı ve insan zihinin faniliği gibi diğer konularla da ilgilidir ve *hangi Gerçek?* sorusunu sormak mümkündür. Yani *Kur'an Hakikat'e hangi yoldan, nasıl ulaştırıyor ve farklı tefsirlerin bu konudaki rolü nedir?*

Bu sorudan daha önce, belki, *neden Kur'an Hakikat'e ulaştırıyor da, Dhammapada ulaştırmıyor?* diye bir soru sorulabilir. Bu soruyu özellikle atladım, çünkü Kur'an'ın farklı tefsirleri hakkında söylenecekler, biraz daha genişletilip, farklı kitaplar hakkında da söylenebilir. Bunların rolü, Hakikat'e yakınlıklarıyla mütenasiptir, biz Hakikat'e en doğru yönelticinin Kur'an-ı Kerim olduğuna inandığımız için müslümanız, ancak bu diğer kitapların içinde Hakikat'e yönelten bir iz bulunmadığı anlamına gelmez. Bu konuyu da, dağılmamak maksadıyla erteliyorum.

Farklı tefsirlerin rolü nedir? sorusundan birinci kasıt, *hangisi Hakikat'e ulaştırır?* sorusu olmalıdır. *Kur'an'ın belli bir ayetinin şu şekilde tefsir edersek mi Hakikat'e ulaşıyoruz, yoksa bu şekilde tefsir edersek mi?*

Bu sorunun cevabını verebilecek kişinin, Hakikat'e ulaşmış olması gerekir. Böyle bir iddianın anlamsız olduğunu söylemiştik. Eğer *Hakikat* varsa ve Kur'an'dan anlayıp, fiile döktüğümüz o *Hakikat*'e ulaştıran bir tefsirse, bunu bileceğiz ve değilse, bunu yine bileceğiz. Ancak bu dünyada, yani Hakikat'le buluşmuş olsak da, onu ifade etmemizin mümkün olmadığı yerde, bunu *bilmemiz* mümkün değil. Çünkü bilgi, bir *kendine ifade etme* olarak, bahsi geçen *ayrılık* meselesinden bizar. Bilgi, kişinin kendine, söz ile veya başka şekilde bir şeyi ifade etmesiye, Hakikat böyle bir bilgiyle bilinemez. Bu sebeple, insan Hakikat'e erişmiş dahi olsa, bunu ifadeye döküp, başkasına sunamaz, çünkü *dile getirilmiş Hakikat, Hakikat değildir*.

Bununla beraber Hakikat'e erişmiş insanın, söz ve fiilinin, *Hakikat'e yönlendirici* olduğunu kabul edebiliriz. Sözün doğrudan anlamı Hakikat olmasa bile, o sözün uygulamasının *Hakikat'e eriştirici* olduğunu söylemek mümkündür. Bu ikisi birbirinden farklıdır, çünkü ilki sözün Hakikat'i içerebileceğine kabulü gerektirir, ancak diğeri sözün Hakikat'i içermesine ihtiyaç duymaz; ancak onun dünyadaki fiil karşılığının Hakikat'e götüreceğini söyler.

Hakikat'in, Muhammed'e (ﷺ) vahiy yoluyla geldiğine iman ediyoruz. Onun bir *kul* olarak, Hakikat'i sözle ifade etme konusunda, hepimiz gibi sınırlara sahip olduğunu söylemek, ona indirilmiş vahyin

---

ve onun uygulamasının Hakikat'e yaklaştıracağına iman etmemize engel değildir. Çünkü biz de, onun gibi Hakikat'in üzerimizdeki yüküyle, bizi imtihanıyla başbaşayız ve bu yolda, ona indirilmiş olanın bize Hakikat yolunda yardımcı olacağına iman ediyoruz.

Buradan bakınca, peygamberin müslümanlara neden Allah'ın zatı hakkında tartışmayı men ettiğini anlamak kolaydır.

Peygamber ,(ﷺ) ömrü boyunca, gerek vahyi, gerek bu vahyi hayatında uygulamasıyla bize *Sırat-ı Mustakim*'i işaret eden bir tabela bıraktı. Bu tabela ifadesini Kur'an-ı Kerim'de ve onun sünnetinde buldu. Bu tabelanın onun zamanında *Hakikat yönünü* işaret ettiğine iman ediyoruz. Bununla beraber bugün, aradan geçen zamanın, çatallanan yolların, yeni ortaya çıkmış engebelerin, şeytanın yeni oyunlarının, türlü çeşit çekişmenin uzun zaman önce görmüş olduğumuz bu tabelayı aynı rahatlıkla okumamıza engel olduğunu itiraf etmek gerekir.

Durumumuz bin kilometre geride, gitmek istediği şehre dair bir Tabela gören ancak o zamandan sonra yeni tabela görmemiş ve pek çok kavşak aşmak zorunda kalmış birinin haline benziyor. Doğru yolda olduğumuza, hiçbir kavşakta sapmadığımıza inanıyoruz, bununla beraber yeni bir tabela, yeni bir vahiy, yeni bir peygamber görmedik ve bu zaman zarfında yol da, çevre de, araçlar da değişti. Önceki bazı kavşaklarda farklı yollara sapanlar da dahil, herkes kendisinin *en doğru yol*'da olduğunu söylüyor, velakin onların da, bizim de yeni tabelamız yok. Hatta bazıları, Kadiyaniler, Bahailer, Mihrîler ve sair bir takım insanlar, yeni tabelalar bulduklarını ve eski Tabela'nın hükmünün değiştiğini anlatıyorlar. Dahası aynı yolda olduğumuzu düşündüğümüz pek çok müslüman, Tabela'nın ne şekilde anlaşılacağı konusunda ihtilafta. Kimisi bu zaman zarfında edinilmiş bilgi ve yorumun da, Hakikat'e işaret ettiğini söylüyor ve kimisi elindeki cetvelin Tabela'dan dümdüz bir çizgiyle bulunduğu noktaya işaret ettiğini ve Tabela'dan başka kaynak aramanın kötülüğünü anlatıyor.

Hasılı *vahye iman*, meseleyi çözmüş gibi dursa da, derinlere indikçe sorular artıyor. Müslümanların büyük kısmı, kendi bulunduğu noktayı *veri* olarak aldığı için ve bulunduğu noktanın diğerleri gibi bir *tercih* olduğunu unuttuğundan, başkalarını *yanlış yolda* olmakla itham ediyor.

Bu hatanın büyük kısmı, kendisinden Hz. Peygamber'e ﷺ çizdiği çizginin, en doğal, en mutlak sırat-ı mustakîm olduğuna iman etmesinden kaynaklı. Aradaki virajları, engebeleri ve bunların aşılması için gösterilmiş gayreti unutup, bir de bulunduğu yerin, her şeyden evvel kendi tercihi olduğunu kaybedince, böyle bir *ben Hakikat'in tarafındayım, o halde Hakikat benim tarafımda* hali başlıyor.

Tercih'ten kastım şu: Müslümanların pek çoğu, burada yapmaya çalıştığım *tahkik* faaliyetini değil, başkasının sözünü *tasdik* faaliyetini *din* ve hatta *tefekkur* sayıyor. Bir çok durumda, bir insanın mevkiinin sözünü doğrulayacağı kabulüyle başlıyor ve bunu, kendini sorumluluktan kurtarmak için kullanıyor. Mesele ilimde mevki sahiplerinin doğru söyleyip söylemediği değil, ancak bu insanların birini diğerine tercih etmenin de, neticede kendin hüküm vermek gibi bir sorumluluğu olduğu. Bir konuda *fanca alimi taklid etmek*, insanı, bilmediği konuda ictihad etmenin yanlışlarından koruyabilir ancak neticede, fanca alimin *taklid etmeye daha layık* olduğu konusunda bir ictihad yapmış

---

olmayı gerektirir. Yani kısacası, günümüzde, şahsi olarak bile, ictihadın yükümlülüğünden tamamen kurtulmak mümkün değildir. Kimi taklit edeceğine kendi karar veren bir insan, bu kararının nefsiyle olan münasebetini, ictihad eden bir insanın verdiği hükmün nefsiyle olan münasebetini tahkik etmesi gibi tahkike ihtiyacı vardır. *Falanca hoca güzel konuşuyor* deyip, onu taklit etmekle, *filanca ayet şöyle diyor* deyip, *kafasından hüküm vermenin* sorumluluk açısından farkı nedir? Birincisi sorumluluktan kurtarıyormuş gibi dursa da, ikincisi, kaynaklara dair cehaletini bilen biri için daha ayrıntılı inceleme ve tahkik imkanı sunar. Hasılı, *filanca alimi taklit etmek*, her ne kadar *kendi kafasına göre hüküm vermek*'ten daha faziletli görülsede, neticede *taklit eden kafa* da kişiye ait olduğuna göre, bunların sorumluluğu benzerdir.

O sebeple *herkes benim fikrimde, alimimde, mezhebimde birleşsin de İslam birliği olsun* kafasıyla başlayanın tek becerdiği şey, halihazırdaki fikirler, alimler, mezhepler manzumesine bir çeşit daha eklemek olmuştur. Bugün, İnternet çağında, farklı fikirlere ulaşmanın çok kolay olduğu bir zamanda, insanların *bulundukları şehrin müftüsünü taklit* olarak özetlenebilecek dinî usûlü terk edecekleri bellidir. Önceden, enformasyon imkanı yokken, insanların zaten taklitten başka yolu yoktu; bu onları sorumluluktan kurtarıyordu çünkü bir konu üzerindeki farklı fikirleri öğrenmek için bu meseleye hayatını vakfetmek gerekiyordu, ancak bugün aynı ölçüde bir *falancayı dinleyip sorumluluktan kaçma* imkanı yok, bilmediğimiz konuda kimi dinleyeceğimize de, hükümlerin ve naklin sıhhatini araştırır gibi araştırmak durumundayız.

Buradan nereye gidiyorum? Bu çeşitliliğin rahmet olduğunu biliyoruz. Rahmet olması, bu ihtilafların arasında, Hakikat'e en yakın olanın baki kalacağına ve halis bir kalple Allah'a yönelenin bu ihtilafların arasında boğulmayacağına işaret olmalıdır. İnsanların kendilerine *ben bunu neden yapıyorum, buna neden inanıyorum?* diye sorması tefekkür ise, ihtilaf tefekkür imkanını mukayese yoluyla artırdığı için de rahmettir. Filanın ve falanın söylediklerinin neden *daha doğru* veya *daha yanlış* olabileceğini görmeye çalışmak, tefekkürün derinliğindendir. Bunun için de birbirinin dinleyebilen ve kendi sözünün, işte o, sadece kendi sözü olduğunu ve Allah'ın indirdiğine kıyasla, sözün sahibinin ilim ve tefekkür derinliği ölçüsünde *sadece bir tefsir* olduğunun farkında olan insanlara muhtacız.

İnsanlar arasındaki üstünlük sadece takvada olduğu gibi, tefsirin üstünlüğü de Hakikat'e yönelmesi olmalıdır. Ve nasıl ki takva, ihlas gibi zahiren belli olmayan bir unsur içerirse, tefsirin Hakikat'e yakınlığını da zahiren ölçemeyiz. Bununla beraber, Allah'ın *Hakikat'in tarafında olmayı* isteyeneye hidayet edeceğine inanırız.

Müslümanların bugün imrenilecek halde olmadığının herhalde herkes farkında. Bu mesele çokları için, bir *dünyevi gelişmişlik* ve maddiyat meselesi. Ancak bizim asıl *geriliğimiz*, böyle bir dünyevî ölçüyle değil, müslümanlar arasındaki samimiyet ve güvenin mertebesiyle alakalı. Hayatını, ahlakını, duruşunu İslam'dan almayan ve Allah'tan başka her tür mevki ve güce, bilhassa kendi dar çevresinin himayesine ve menfaatperestliğine boyun eğmeye hazır bir ümmet var. Belki ikiyüz yıldır, bu halimizin devasını arıyoruz.

Devanın ihtilafın neticesinden doğacağını düşünmek herhalde makul. Dünyevî arızaların, müslümanlar arasındaki yozlaşmayı bertaraf edecek bir anlayıştan doğacağını umuyoruz. Bu anlayışın, *önce müslümanların dünyevî gelişmesi* gibi bir anlayış olmadığını söyleyebiliriz. Ancak sırtını dünyaya döndüğünü iddia edip, bir yandan sadece kalbi değil, tüm hücreleriyle dünyanın hayalini kuran bir anlayış olmadığını da eklemek lazım, çünkü bu ikisi, aynı hastalığın iki ayrı semptomunu sadece yüzeyde tedavi etmeye çalışan anlayışlar. Ancak tabii, hangi anlayışın bizi bulduğumuz bataklıktan çıkaracağını bildiğimi iddia edemem. Belki bunlardan biri de olabilir, o konuda da zihnimizi açık tutmak da lazım velakin *dünyadan vazgeçelim* de, *önce dünyayı ele geçirelim* de kurtarıcı gibi durmuyor.

Dünyadan vazgeçelim kurtarıcı değil, çünkü eğer böyle bir vesileyle Hakikat'e vasil olunsaydı, Peygamber (ﷺ) de herhalde olurdu ve değişmesinin pek zor olduğunu bildiğimiz insana *şöyle yapın, böyle yapın* demek yerine, *kalbinizin götürdüğü yere gidin* deyip, meseleyi tatlıya bağlardı.

Dünyadan vazgeçelim, aslında dünyanın sorunlarına çözüm bulmak yerine, kafa konforumuzu, bildiğimizi düşündüğümüz şeyleri tekrar ederek koruyalım demek. Müslümanların dünyaya açıldıklarında karşılaçıkları envai çeşit dertten uzak durmak için uydurdukları ve *dertten uzak durmayı*, *çözmek* olarak değil, *yokmuş gibi yapmak* olarak anlayan bir anlayış. Müslümanlara dünyanın ve orada yaşayan bir insan olmanın çeşitli dertler getirdiğini ve bunları çözmeye kendilerine sorumluluk düştüğünü anlatmak yerine, bunları gizlemek veya işine geldiği şekilde anlamak demek.

Dünyayı ele geçirince müslümanlar da düzelir ise başka bir mesele. Dünyayı ele geçirmek için, her tür işgüzarlığı yapmaya, *müslümanlığı* sadece bir cemaat, sadece belli bir insan grubunun özelliği gibi alıp, bunların dünyevi gelişmesinin *İslam'a hizmet* olduğunu, müslümanlar daha zengin olduğunda, onların *daha müslüman* olacağını iddia eden bir anlayış. Bunun da, meselenin sadece dünyevilik olmadığını ve müslümanların sadece dünyevi refah peşindeki sosyolojik bir grup olmadığını anlamaları iyi olurdu.

Hasılı bunlar gibi, hemen her noktada farklı görüşlerin olduğu, *İslam* ve *müslüman* kavramlarının bile farklı anlaşıldığı bir zeminde, Allah'ın üzerimizdeki rahmetinden başka yol göstericinin olmadığı kanaatindeyim. Ancak bu, inananlar için zaten böyleydi, yani Allah'ın inayeti dışında bize doğru yolu gösterecek bir vesilemiz yoktu ve bugün de yok.

Bu manada, akıbetin Hakikat'e en yakın yaşayanın, *muttakilerin* olacağına ermek zor değil. Müslümanlar şunu söyleyebilmeli: *Biz Hakikat'e yakınsak, baki kalacak olan biziz ve bizden başkalarıysa, baki kalacak olan onlardır.* Burada *bizden başkaları*, müslümanların arasındaki diğer mezhepler olabilir, hatta adı bir insan grubu olarak *müslüman* olmasa bile *Allah'a teslim olmayı* kendine hayat tarzı olarak seçmiş insanlar da olabilir. Bu konuda uzun tartışmalar yapmak yerine *Hakikat'e göre ben nerede olabilirim?* diye sormak herhalde daha uygundur, çünkü insanın mensubu bulunduğu fırkanın kurtuluşundan emin olması kurtuluştan uzaklaştıran bir tavidir.